

MUÂZ b. CEBEL

ve'l-muhaddisin, Dımaşk - Beyrut 1417/1997, I, 281-302; M. Şit Hattâb, "Muâz b. Cebel el-Ensârî el-Hazreci es-sâhabî el-Sâlim es-sefir el-mücâhid râfiyallâhû 'anh", *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî*, I/1, Mekke 1987, s. 219-252; Erdoğan Merçil, "Hazinedar", *DâA*, XVII, 141.

M. YAŞAR KANDEMİR

MUÂZ b. HÂRÎS (مَعَاذُ بْنُ الْحَارِثٍ)

Ebu'l-Hâris Muâz b. el-Hâris (Afrâ)
b. Rifâa en-Neccârî el-Hazreci
(ö. 37/657 [?])

Sahâbî.

Doğum tarihi bilinmemekte, ancak kardeşleri Muavviz ve Avf ile birlikte genç yaşta Bedir Gazvesi'ne katıldığı belirtilmektedir. Muâz'in babası ve annesi Afrâ bint Ubeyd ile amcası Râfi' de sahâbîdir. Hz. Peygamber'in bütün gazvelerinde bulunan Muâz ile kardeşleri Bedir'de şehid olan annelerine nisbetle İbn (Benû) Afrâ diye de anılır (İbn Hacer, *el-İşâbe*, VIII, 26-27). Zehebi, Muâz'in Râfi' ve Rifâa adlarında iki kardeşinin daha bulunduğuunu kaydeder (*A'lâmü'n-nübelâ'*, II, 358).

Muâz, ağabeyi Avf ile beraber Birinci ve ikinci Akabe bıatlarında bulundu. İkinci Akabe Bıatı'na diğer kardeşi Muavviz'in de iştirak ettiği zikredilmiştir (İbn İshak, s. 289). Muâz'in, Mekke'de Resûlullah ile ilk önce karşılaşan Medineli iki kişiden biri olduğu şeklindeki rivayet kabul görmemiştir. Hz. Peygamber hıcretten sonra Muâz b. Hâris ile Hz. Osman'ın yeğeni Ma'mer b. Hâris'i kardeş ilân etti.

Bedir Gazvesi'nde Kureyşîler'den üç kişi öne çııp çarpışacak kimse istediklerinde Muâz, Muavviz ve Avf'ın (veya Abdullah b. Revâha) kendiliklerinden ileriye atıldıkları, ancak müşrikler Medineliler'le işleri olmadığını, kendileri gibi Kureyşî savaşçı talep ettiklerini söyleyince, esasen bu durumu uygun görmeyen Resûl-i Ekrem Muaz ve kardeşlerine yerlerine dönmelelerini emretti (İbn Hisâm, II, 277; İbn Sa'd, II, 17). Bu üç kardeşin Bedir Gazvesi'ndeki durumuya ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre bu gazvede Ebû Cehil'i Muâz ile Muavviz veya Muâz ile Muâz b. Amr b. Cemûh öldürmüştür (Buhârî, "Farzu'l-ḥumus", 18; Müslim, "Cihâd", 42), bir başka rivayette ise Ebû Cehil'i Muâz ile Muavviz'in önce yaraladıkları daha sonra da onu Abdullah b. Mes'ûd'un öldürdüğü belirtilmiştir (Buhârî, "Megâzî", 8; İbn Abdülber, III, 1408-1409), ayrıca Muavviz ile Avf'ın Bedir Gazvesi'n-

de Ebû Cehil'in bacagini kestikleri, Ebû Cehil ile oğlu İkrime'nin de onları şehid ettiği zikredilmiştir (bk. AVF b. AFRÂ).

Vefat tarihi hakkında farklı rivayetler bulunan Muâz'in (Mizzî, XXVIII, 115) Siffin Savaşı'nda (37/657) Hz. Ali'nin saflarında çarpışırken öldüğü görüşü yaygındır. Onun 40 (660) yılından önce Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında vefat ettiği rivayeti de bu doğrultudadır (İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, X, 188). Muâz'in Bedir'de yaralandığı ve bunun sonucunda öldüğüne dair nakil yaygın bilgilere uymamakta, onun Yezîd b. Muâviye'nin hilâfeti döneminde Harre Savaşı'nda şehid düşüğü rivayeti ise aynı adı taşıyan kârî sahâbî Ebû Halîme Muâz b. Hâris el-Hazreci ile (İbnü'l-Esîr, V, 197; İbn Hacer, *el-İşâbe*, VI, 138-139) karıştırıldığı ihtimalini akla getirmektedir (İbn Hibbân, *Meşâhîrû 'ulemâ'i'l-emşâr*, s. 22, 45). Muâz'in Bedir'de aldığı bir yara sebebiyle Medine'de öldüğüne dair bilgi de isabetli bulunmamıştır (Nevehî, II, 405).

Muâz b. Hâris'in Hz. Peygamber'e biat eden eşi Habibe bint Kays'tan Ubeydullah; Ümmü'l-Hâris bint Sebre'den Hâris, Avf, Selmâ, Remle; Ümmü Abdüllah bint Nûmeyr'den İbrâhim ve Âişe; yine Resûlullah'a biat eden hanımlardan biri olan Ümmü Sâbit Remle bint el-Hâris'ten Sâre adında sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir (İbn Sa'd, III, 491-492). Muâz'in kardeşi Muavviz'in hanımı Ümmü Yezîd bint Kays Hz. Peygamber'den hadis nakletmiş; Rûbeyyi' ve Umeyre adında iki kızından Rûbeyyi' Hz. Peygamber'e Hudeybiye'de biat etmiş, onuna muhtelif gazvelere katılarak yaralıların tedavisinde hizmet görmüş ve kendisinden rivayette bulunmuştur.

Muâz'in, torunu Nasr b. Abdurrahman tarikiyle gelen, ikindi ve sabah namazlarından sonra nâfile namaz kılmanın Resûlullah tarafından menedildiğine dair bir rivayetine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde (IV, 219-220), İbn Ebû Âsim'in *el-Âhâd ve'l-mesâni*'sında (Riyad 1411/1991, IV, 21), Nesâî'nin *Sünən*'inde ("Mevâkitü's-şalât", 11) ve Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-kebir*'inde (XX, 76) yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 219-220; Buhârî, "Farzu'l-ḥumus", 18, "Megâzî", 8; a.mlf., *et-Târiħu'l-kebir*, VII, 360-361; Müslim, "Cihâd", 42; Nesâî, "Mevâkitü's-şalât", 11; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 289; İbn Hisâm, *es-Sîre*, II, 277; İbn Sa'd, *et-Taħâkât*, II, 17; III, 491-493; İbn Hibbân, *es-Sîkat* (nşr. Seyyid Şerefeddin Ahmed), Beyrut 1395/

1975, III, 370; a.mlf., *Meşâhîrû 'ulemâ'i'l-emşâr* (nşr. M. Fleischhammer), Beyrut 1954, s. 22, 45; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdi Abdülmecid es-Selefî), Beyrut, ts. (Dâru ihyâ't-türâsi'l-Arabî), XX, 76; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1408-1410; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), V, 197-200; Nevehî, *Tehzîb*, II, 101, 405; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, 115-117; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ'*, II, 358-360; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 138-140; VIII, 26-27, 641-642; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, X, 188.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MUÂZ b. MÜSLÎM el-HERRÂ (مَعَاذُ بْنُ مُسْلِمٍ الْهَرَّاءُ)

Ebu Müslim (Ebû Alî) Muâz
b. Müslim el-Herrâ' el-Kûft
(ö. 187/803)

Dil âlimi ve şair.

Abdülmelik b. Mervân devrinde (685-705) Küfe'de doğdu. Küfe dil mektebinin birinci tabakasına mensup olup Küfe nahiyyinin kurucusu sayılan Ebû Ca'fer er-Râsa'i'nin amcasıdır. Herât yapımı elbise ticaretiyle meşgul olduğundan "Herrâ" lakabıyla anılmıştır. Muâz ilk Kûfeli dilciler gibi Basra'ya gitti ve buranın onde gelen âlimlerinin derslerine devam etti; ardından Küfe'ye döndü. Yeğeni Ruâsî ile birlikte uzun bir süre burada ders verdi. Küfe dil mektebinin en tanınmış iki dilcisi olan Ali b. Hamza el-Kisâî ile Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ onun öğrencilerindendir.

Sarf ilmiyle çok meşgul olan Muâz özellikle kelimelerin kalıpları üzerinde çağdaşlarıyla tartışmalar yapmıştır. Bundan dolayı onu sarfın kurucusu sayanlar olmuş. Şîliğe temayülü sebebiyle bilhassa Şîfî çevreleri bu görüş üzerinde ısrar etmiştir. Ancak son dönemlerde yapılan bazı çalışmalarda bunun doğru olmadığı ileri sürülmüştür. Sarf ilminin -sistematik bir şekilde olmasa da- daha önce Basra'da Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ında nahiv içinde toplanmış olması, ayrıca sarfa daır eserlerde Muâz b. Müslim el-Herrâ'ya nisbet edilmiş önemli bir görüşünün bulunmaması onun sarf ilminin kurucusu olduğu yolundaki iddiaları zayıflatmaktadır. Bu ilmin kurucusu sayılmasa da Muâz'in nahivden ziyade sarf ilmine uzman olduğu ve bu ilmin gelişmesinde önemli hizmetler yaptığı bir gerçektr.

Muâz'a ait şiirlerin bir kısmı zamanımıza ulaşmıştır. Ca'fer es-Sâdîk'tan hadis rivayetinde bulunmuşsa da bu hususta güvenilir olmadığı ifade edilmiştir. Nahiv ilmine dair yazdığı söylenen eserlerin hiçbiri günümüze kadar gelmemiştir. Mu-